

Leenrecht: een stap vooruit in een langzaam verhaal

Bibliotheken mogen auteursrechtelijk beschermde werken uitleenen, mits zij de rechthebbenden een 'billijke vergoeding' betalen. Over de vraag wat billijk is werd lang onderhandeld, maar kortgeleden kwamen de Stichting Leenrecht en het NBLC tot overeenstemming.

Vanuit het gezichtspunt van schrijvers, vertalers en uitgevers, en me daartoe beperkend, biedt het per 29 december 1995 van kracht geworden nieuwe leenrecht een belangrijke kans op een alleszins te billijken verhoging van de vergoeding bij uitleen, een vergoeding waarvoor de Vereniging van Letterkundigen al ver vóór de Tweede Wereldoorlog ten strijde is getrokken.

In de nieuwe, op het auteursrecht gebaseerde wetgeving zijn auteurs en uitgevers geenszins bevoegd de uitleen van hun boeken en andere geschriften te verbieden (zie kader). Openbare bibliotheken hebben de bevoegdheid deze werken uit te lenen, maar zij hebben die bevoegdheid alleen *mits* zij aan de rechthebbenden op geschriften een billijke vergoeding betalen voor elke uitleening. (Artikel 15c Auteurswet 1912.) Betalen zij zo'n billijke vergoeding niet, dan vormt de uitleen van het boek een inbreuk op het auteursrecht van degene die in auteursrechtelijke zin als maker moet worden aangemerkt: de schrijver, of bij een buitenlands boek: de buitenlandse schrijver tezamen met de Nederlandse vertaler.

De Stichting Leenrecht verenigt – kort gezegd – alle Nederlandse leenrechthebbenden. In de Sectie Geschriften van diezelfde Stichting Leenrecht zitten zowel auteurs als uitgevers van geschriften rond de tafel. De meeste uitleeningen in de openbare bibliotheek betreffen boeken die tot de categorie van 'A-boeken' behoren, ofwel algemene boeken uitgegeven door algemene uitgevers. Vertegenwoordigers van partijen zijn dan ook vooral afkomstig uit kringen van de Vereniging van

Letterkundigen (VvL) en uit de Groep Algemene Uitgevers (GAU) van het Nederlands Uitgeefverbond (NUV). Overigens hebben niet alleen vertegenwoordigers van schrijvende auteurs zitting in de Sectie Geschriften, ook makers van visuele werken, zoals illustratoren, fotografen, grafisch ontwerpers en beeldend kunstenaars, zijn vertegenwoordigd. Want ook hun werken, eenmaal in geschrifte gepubliceerd, worden tegelijk met die geschriften uitgeleend.

Onderhandelingen

In december 1996 hebben auteurs en uitgevers van de Stichting Leenrecht wederom in totaal een bedrag van tien miljoen ontvangen. Omdat 1996 wegens tijdgebrek tot een overgangsjaar is bestempeld, vindt over dat jaar in beginsel namelijk een herhaling plaats van de repartitie (verdeling) als uitgevoerd in december 1995. Nieuwe rechthebbenden en nieuwe titels zullen echter in de loop van 1997 alsnog in de repartitie betrokken moeten worden, gefinancierd uit in dat jaar te incasseren extra-gelden, en te verdelen in december 1997.

De invoering van de nieuwe wet en de tijdsdruk maken het noodzakelijk zo spoedig mogelijk tot de vaststelling van de hoogte van de billijke vergoeding te komen zoals die gaat gelden voor het jaar 1997 en later. Onderhandelingen daarover worden gevoerd in de bij wet voorziene Stichting Onderhandelingen Leenvergoedingen. Bij blijvende onenigheid tussen partijen beslist de onafhankelijke voorzitter.

Inmiddels is tussen bibliotheken en rechthebbenden de tekst van een gezamenlijke intentieverklaring overeengekomen. Partijen stellen zich ten doel in een periode van zes jaar, te rekenen vanaf 1997, het niveau van een billijke vergoeding te bereiken. Een sterke terugval in het aantal ingeschreven leden van bibliotheken en/of een grote reductie in het aantal uitleeningen zal aanleiding geven tot nader beraad en eventueel nader onderzoek naar de oorzaken van die teruggang. Voor een eerste periode van drie jaar (1997-1999) zijn voor wat de uitleen van boeken en andere geschriften betreft, jaarlijks verschuldigde bedragen afgesproken, oplopend van 20 tot 23 miljoen gulden.

Kees Holierhoek is voorzitter van de Sectie Geschriften van de Stichting Leenrecht en als zodanig lid van het algemeen bestuur van de Stichting Leenrecht. Ook is hij penningmeester van de Stichting Onderhandelingen Leenrechtvergoedingen.

Adeline

Soms, maar misschien wel steeds minder, kom je een wel heel erg zuiver karakter in de literatuur tegen. Zo heeft F. Bordewijk het in zijn *Noorderlicht* uit 1948 over een zekere Adeline: 'Adeline las veel. Zij wilde geen boeken lenen uit leesbibliotheken. Zelf tijdelijk bij een boekhandelaar werkzaam geweest was haar de echte liefde eigen, niet slechts tot het boek, maar ook tot de auteur. Ze oordeelde het lenen roofbouw op de geest van de schrij-

ver, ze kocht wat ze lezen wilde.' Een volwassen partnerschap tussen auteurs, uitgevers en bibliotheken, gegrond op ieders onderscheiden taak en geschraagd door fatsoenlijke financiële afspraken, kan het toenemend tekort aan Adelines op deze wereld wellicht op een positieve en op de toekomst gerichte manier compenseren. Het komt nog eens zover dat het aantal uitleningen een gemeenschappelijk belang van auteurs, uitgevers en bibliotheken wordt, en dan zijn we eindelijk de thans bestaande tegenstellingen ver voorbij.

Bart Dingemans

Leenrecht

Het huidige wettelijke leenrecht bestaat vanaf het jaar 1996. Voordien gold voor de openbare bibliotheken een regeling die gebaseerd was op de Welzijnswet. Op grond van die regeling werd jaarlijks een te betalen bedrag van 10 miljoen gulden over de bibliotheken verdeeld op basis van het aantal ingeschreven gebruikers (volwassenen en jeugd). Het was een praktisch functionerend systeem met bescheiden organisatorische en administratieve lasten, dat welkome vergoedingen opleverde voor met name de veel uitgeleende Nederlandse auteurs en uitgevers. Bibliotheken stonden vanouds positief tegenover een leenvergoeding voor de auteurs, maar hadden wel bezwaar tegen het afwentelen van de kosten op de bibliotheken zelf.

De nieuwe regeling

Onder jarenlange pressie van belangengroepen aan producenten- en uitgeverszijde ontstond op Europees en nationaal wetgevend niveau een niet te keren trend het uitlenen door openbare bibliotheken uit de sfeer van het cultuurbeleid te halen c.q. uit de beleidssfeer van de overheid. Zo kwam het uitlenen terecht in het privaatrechtelijk krachtenveld van het auteursrecht, waar de auteurs en producenten/ uitgevers het wilden hebben. Het uitlenen verschoof uit het publieke domein van vrij informatiegebruik

naar het private domein. Met de wetgeving tot wijziging van de Auteurswet en de Wet op de Naburige Rechten kwam aan de overheidsbemoediging met het uitlenen door openbare bibliotheken een einde.

Uitlenen is in de Auteurswet een handeling geworden die behoort tot de exclusieve (private) sfeer van toestemming van de rechthebbende. Er is een wettelijke uitzondering op het verbodsrecht voor openbare bibliotheken die gekoppeld is aan het voldoen van 'een billijke vergoeding'. Wetenschappelijke bibliotheken en blindenbibliotheekvoorzieningen zijn in de Auteurswet van het betalen van deze vergoeding vrijgesteld.

De onderbrenging van het uitlenen in het auteursrecht betekent dat diverse cultuurpolitieke keuzen met betrekking tot de leenvergoedingsregeling niet meer vrij zijn. Zo is het een directe verplichting het recht op billijke vergoeding ook toe te kennen aan buitenlandse auteurs, Nederlandse vertalers van buitenlands werk, auteurs van andere werken dan geschriften, zoals cd's en video, en aan andere rechthebbenden dan auteurs, bij cd's bijvoorbeeld uitvoerende kunstenaars en producenten.

Bart Dingemans is juridisch stafmedewerker bij het NBLC.